

onnatuurlijk en zelfs schadelijk, tenzij het dient om een verkeerde stand te corrigeren. Wel moet de hoof dan regelmatig verzorgd en bekap worden.

♫ *Paarden hebben 4 geluksbrengers onder hun hoeven genageld.
Ze moeten de gelukkigste dieren ter wereld zijn. Eddie Izzard*

14.5.2.1 Paardentuig

☞ of tuigage is een stelsel van riemen en verbindingsstukken om met een paard te werken. Een **halster** ☞ heeft geen bit (☞ mondstuk). Het heeft een lus rond de neus (tussen neus en ogen), een achter het oor en de kaak. Beiden zijn in het verlengde van de lip langs beide zijden met elkaar verbonden door een riem of touw. Ook teugels kunnen hierbij horen.

Een rijpaard krijgt verder ook meestal nog een zadel, met daaraan stijbeugels, en een singel (buiCRIEM).

Bij tuigpaarden en trekpaarden komen daarbij de leidsels (☞ lange teugels) en een borsttuig of borstblad. Met het borsttuig ☞ trekt het paard een last (kar, ploeg, slee, koets). In plaats van een borstblad kan ook een haam of een gareel gebruikt worden. Ook singels, staarriem, evenaar en oogkleppen kunnen bij de uitrusting horen. Het lamoen ☞ zijn twee speciaal gevormde balken of stangen waartussen het paard loopt.

Figuur 113 Haam

☞ halsstuk of -juk van een trekdier. In sommige regio's wordt het **haam** ☞ genoemd. Het gareel is dan een luxere versie voor koetsen, de haam is voor het veldwerk. Beiden zijn met leer bekleed en voorzien van haamkussens. Een (paarden)hoofdstel moet ruim genoeg zitten, de kracht goed verdelen en vooral de luchtpijp vrijhouden.

Er zijn open, gesloten en scharnierende versies. Iedere zadelmaker had zijn eigen type(s) en specificaties.

Gagel (☞ *Myrica gale*) en mottenkruid ☞ (*Verbascum blattaria*) werden op een paardenbles gehangen om vliegen ☞ weg te houden.

Met een touw of eenvoudig tuig kan een paard 60 kg trekken. Een zwaardere last drukt de luchtpijp dicht. Het (gewatteerde) gareel is dus een geweldige Chinese uitvinding van rond het jaar 500, die na 920 ook in Europa een omwenteling in de landbouw (ploeg, slee, kar) teweegbracht.

Om voertuigen en landbouwalaam te trekken zijn ossen makkelijker gebouwd: een rechte lijn voor rug en hals, met boven de schouder een bult waarvoor een trektuig kan gemonteerd worden. De echte bultrunderen (📖 Bos taurus indicus) werden in het Indische subcontinent en Afrika gedomesticeerd.

Een **paard** heeft die bult niet, en bovendien gaat de hals naar boven. Zonder natuurlijk hecht punt voor alaaam. Historisch zijn er drie types gareel gemaakt.

Het keelgang- en buikriemgareel heeft riemen vanaf bovenkant schouder rond de keel en een rond de buik. Het trekpunt is boven de schouder waar de riemen samenkomen. Het tweede type heeft midden op iedere zijflank een trekpunt, verbonden met een riem voor over de borst, die opgehouden wordt met een riem over de schouder. Het meest doeltreffend is de haam, een gewatteerd tuig over hals en borst, met trekpunt boven de voorpoten. Het haamtuig geeft het paard kunstmatig de bult die het rund van nature had.

Twee paarden met het eerste tuig kunnen (proefondervindelijk) 500 kilo trekken. Eén paard met een haam kan anderhalve ton trekken.

Het houvast om een paard te bestijgen en bereiden bestond eerst uit de manen, later uit handgrepen aan het zadel. Rond de derde eeuw goten de Chinezen stijgbeugels 📖 in metaal. Daarvoor waren er allicht al lussen in ander materiaal.

Om een paard te sturen zijn er diverse soorten bit 📖 ontworpen: een stang die dwars in het tandloze achterste deel van de mond van het paard gelegd wordt, met aan beide zijden een ring om riemen aan te bevestigen. De stang kan een golf (hefboom) hebben, één of twee schakels,... Het klinkt eerder pijnlijk dan smakelijk.

Een bitloos tuigage rond de neus heet bosal 📖.

Van lederen riemen worden hoofdstellen gemaakt. En agressieve paarden kregen ook een muilkorf.

Voor het comfort van de bereider zijn er verschillende types zadel, van stevige, gevulde kussens tot gecapitonneerde houten constructies.

♪ 'Wie werkt als een paard is een ezel.' Maurice Geeroms
♪ Zegt de ene hengst: 'Je ziet er nogal uit!' 'Dat geloof ik.
Ik had vannacht een nachtmerrie!'